

Roberts Zīle: Par Lielbritāniju, „Šveices modeli” un Latviju nākotnes Eiropā

29.01.2013 09:16

Roberts Zīle, Eiropas Parlamenta deputāts (ECR – TB/LNNK)

Lielbritānijas premjers Deivids Kamerons trešdien nāca klajā ar ilgi vilcināto runu par savas valsts un Eiropas Savienības turpmākajām attiecībām, skaļi paužot to, ko klusībā visi sen jau zināja - Lielbritānija ir pret pārējo lielo partneru - Vācijas un Francijas - uzņemto kursu uz ciešāku ES integrāciju. Kādas sekas mēs varam sagaidīt - vai tas būtu uzskatāms par sākumu ES pakāpeniskai sadrupšanai?

Lielbritānijas atšķirīgā, daudz atturīgākā nostāja pret ES ciešāku integrāciju nav jaunums. Tai pamatā ir daudzi faktori - ģeogrāfiskais stāvoklis uz salas, kas veido zināmu dabīgu nošķirtību no kontinenta, ciešās attiecības ar angliki runājošo ASV un citām kādreizējās britu impērijas daļām ar izrietošu globālāku lietu skatījumu, noteikti liberālāka nostāja brīvā tirgus un konkurences jomā, sarežģītas attiecības ar kontinentālās Eiropas lielvalstīm, īpaši Franciju, kas savulaik kavēja Lielbritānijas iestāšanos ES. Arī pašlaik Francija spēlē pirmo vijoli centienos spiest arī Lielbritāniju gan politiski gan ekonomiski, lai pati iegūtu lielāku lomu ES. Otra "spiedēja" ir pašreizējā Polijas valdība, kas vēlas būt viena no ES „smagsvāriem” Lielbritānijas vietā. Savukārt Vācija šķiet krietni piesardzīgāka, jo britu izpratne par tirgus ekonomiku tai ir krietni tuvāka nekā Polijas ārlietu ministra Radoslava Sikorska pieminētajā Eiropas „Latīņu vērtību” daļā. Lielbritānija arī gāja citu ceļu attiecībās ar jaunajām ES dalībvalstīm (tām, kuras iestājās ES 2004. gadā, tajā skaitā Latviju) – tā neprasīja pārejas periodu brīvai darbaspēka kustībai, lai gan pati joprojām nav Šengenas dalībniece.

Eirozonas ekonomiskā krīze, ko daudzi britu analītiķi saista gan ar fundamentāliem trūkumiem vienotās valūtas modelī, gan ar, viņuprāt, kontinentālajai Eiropas raksturīgo pārlietu lielo iejaukšanos biznesa lietās, britu skepsi pret ES ir padziļinājusi. Pēdējo aptauju rezultāti rāda, ka 42% britu šobrīd balsotu par

izstāšanos no ES, bet 36% - par palikšanu. Deivida Kamerona vadītajā Konservatīvajā partijā ir spēcīgs eiroskeptiķu spārnš, savukārt kādreiz nozīmīgais ES atbalstītāju bloks pēdējos gados ir ievērojami sarucis. Psiholoģisku spiedienu uz premjeru rada arī aizvien augošā britu Neatkarības partijas popularitāte, kas atklāti aicina uz tūlītēju izstāšanos no ES un radikālu politikas maiņu kopumā.

Visi šie apstākļi veido kontekstu Kamerona runai. Es nedomāju, ka viņa mērķis ir Lielbritānijas izstāšanās no ES. Britu biznesa un pasaules lielākā finanšu centra - Londonas Sitijas, kas veido būtisku daļu Lielbritānijas IKP - pārstāvji šādu soli pamatā neatbalsta. Taču Kamerons, protams, kā solījis, mēģinās pakaulēties par jaunu Lielbritānijai labvēlīgāku nosacījumu panākšanu ES Kopējā tirgū jeb t.s. daļēju "pilnvaru atvilkšanu atpakaļ no Briseles". Paradoksāli ir tas, ka viņš vairāk nekā daudzi eirozonas valstu līderi, patiešām uzskata, ka eirozonai ir jāiet uz ciešāku integrāciju, kas jebkurā gadījumā nozīmē ES līgumu grozīšanu. Un te nu dažas labas tā saucamā integrācijas "kodola" valstu amatpersonas jau ir nākušas klajā ar indīgiem komentāriem par Kamerona runu.

"Ķiršu nolasīšanas pozīcija nav iespējama", esot teicis Vācijas ārlietu ministrs Gvido Vestervelle, piebilstot, ka "mums ir nepieciešams vairāk, nevis mazāk integrācijas". Tas gan izklausās pēc liekulības, jo vai tad Vācijas panāktā Banku savienības kroplā forma nav tiešs piemērs „ķiršu nolasīšanai” – Eiropas Centrālās bankas pārraudzībā tā arī netika iekļautas Vācijas daudzās t.s. „zemes bankas” (Landesbanken), tā parādot, ka nacionālās intereses ir svarīgākas nekā skaisti vārdi par ciešāku un solidārāku Eiropu. Savukārt viņa franču kolēģis Lorēns Fabiuss, atbildot uz Kamerona visai nesmalkjūtīgo neseno aicinājumu Francijas biznesam pārcelties uz Lielbritāniju, viņam atdarīja, paziņojot, ka Francija Lielbritānijas izstāšanās no ES gadījumā labprāt "atritinās sarkano paklāju" britu uzņēmējiem.

Tomēr, vai Kamerona solījums rīkot referendumu par palikšanu jaunā, pēc britu receptes "uzlabotā" Savienībā 2017. gadā faktiski nenozīmē kursu uz izstāšanos? Jo diezin vai viņa plāns par pilnīgu ES līgumu pārskatīšanu un daļēju pilnvaru atgriešanu dalībvalstīm pārējām ES lielvalstīm būs pieņemams?

Protams, referendumu vienmēr ir riskanta lieta, jo sabiedrība tajos mēdz balsot ne gluži par to jautājumu, kas uzdots. Ekonomiskā krīze arī britus ir nogurdinājusi, un pieredze ar referendumiem ES jautājumos liecina, ka sabiedrības nostāja ne vienmēr izrādās tāda, kādu vēlējušies politiķi. Taču līdz referendumam vēl ir ļoti tālu, un, šķiet, ka Kamerons ir ieguvis laiku kritiskā situācijā.

Vai Lielbritānijai vispār ir ekonomiski loģiski izstāties no ES ar tās Kopējo tirgu, kura paplašināšanās un padziļināšanās briti ir vislielākie advokāti?

Nomācošs pārsvars ekonomisko argumentu ir pret Lielbritānijas aiziešanu no ES. Tie ir ļoti izsmeļoši analizēti pašu britu un starptautiskajā presē, un ir iemesls britu biznesa pārsvarā noraidošajai attieksmei pret izstāšanos. 53% no Lielbritānijas eksporta iet uz ES valstīm. Vērtējot tīro finansiālo ieguvumu, britu Nacionālais ekonomisko un sociālo pētījumu institūts ir aprēķinājis, ka izstāšanās gadījumā Lielbritānijas IKP permanenti būtu par 2,5% zemāks. Savukārt Lielbritānijas kā ES donorvalsts tēriņi, atņemot daļu, ko briti saņem atpakaļ ES maksājumos, veido tikai 0,6% no IKP. Turklāt, ja jūs neesat ES dalībvalsts, bet vēlaties gūt labumu no vienotā iekšējā Eiropas tirgus - par to ir jāmaksā. Maz zināms, bet fakts ir, ka Eiropas ekonomiskās asociācijas locekles ES iemaksā uz vienu iedzīvotāju pat vairāk, nekā šobrīd Lielbritānija. Nemaz nepieminot daudzos netiešos faktoros, kas ietekmētu Lielbritānijas pozīciju ejot uz izstāšanos - tās globālās lomas samazināšanos (ASV nu jau vairākkārt par to ir izteikusi britiem brīdinājumus), investoru uzticības zaudēšanu, jaunu situāciju ES Kopējā tirgū, kurā Lielbritānija nu būtu spiesta spēlēt pēc noteikumiem, kurus tā nekādi nespēj ietekmēt un tā tālāk.

Ja pat tik ietekmīgā lielvalstī kā Lielbritānija vairāk ir argumentu par labu ES, kādus secinājumus mēs varam izdarīt Latvijā? Aizvien biežāk izskan argumenti, ka mēs varbūt varētu izvēlēties Šveices ceļu, vai vismaz izvairīties no ciešākas integrācijas, neiestājoties eirozonā?

Runājot par sabiedrības pārsvarā negatīvo noskaņojumu pret eirozonu, ir jāņem vērā vairākas lietas, kurās vainojami paši politiķi. Diemžēl valdības amatpersonu un Latvijas Bankas skaidrojums šajos jautājumos bieži vien ir bijis paviršs, augstprātīgs; tikuši piesaukti abstrakti argumenti, kas cilvēkus vairāk atgrūž, nekā liek ticēt. Ir iedarbināta visai primitīva propagandas mašīna, kas atgādina citus laikus.

Jāņem vērā arī ekonomiskās krīzes psiholoģiskās sekas - sabiedrības uzticības politiķiem katastrofāli zemais līmenis. Valdības vadošā partija, eiropprojekta galvenā virzītāja un vācu Kristīgi demokrātiskās savienības " politiskās ģimenes" locekle "Vienotība", iespējams, ir pārāk paklausīgi sekojusi Eiropas Komisijas un dažu ieinteresētu ES dalībvalstu ieteikumiem, visu krīzes smagumu uzveļot uz Latvijas nodokļu maksātāju pleciem. Tā glābjot Ziemeļeiropas banku sistēmu un pensiju fondus, bet iecērtot robu pašu valsts nākotnes izredzēs – uzkraujot privāto un publisko parādu nastu divām darbaspējīgām paaudzēm. Piemēram, Zviedrija un Dānija, nebūdamas eirozonas locekles un pārskatāmā nākotnē nemaz nepretendēdamas tādas būt, banku krīzes laikā saņēma Eiropas Centrālās bankas atbalstu, bet Latvija nē. Rezultāts - cilvēku vilšanās sajūta, kas tiek pārnesta uz jautājumu par pievienošanos eirozonai, vai attieksmi pret ES kopumā.

Taču, runājot par Šveices modeli, ir jāapzinās, ka tas ir veidojies daudzu desmitu un pat simtu gadu ilgas specifiskas attīstības rezultātā. Mēs nedz ģeogrāfiski atrodamies tur, kur Šveice, nedz mums ir līdzīga ekonomika, nedz politiskā sistēma, nedz tradīcijas. Arī Lielbritānijā ir izskanējusi diskusija - kāpēc gan mēs nevarētu būt otra Šveice, un pat tur ir izskanējuši ļoti spēcīgi argumenti, kāpēc tas nav iespējams. Svarīgi ir, kādas ir attiecības ar ES Kopējo tirgu, neesot Savienībā. Šveice desmitgades garumā un ilgu pārrunu rezultātā ir noslēgusi vairāk nekā 120 speciālus līgumus, kas ļauj tai samērā brīvi darboties ES tirgū. Norvēģija it kā ir panākusi līdzīgu "brīvību", taču tā ir spiesta pilnībā ievērot visus ES noteikumus, bez iespējām tos ietekmēt vai panākt izņēmumus. Visticamāk, ka Lielbritānija, izstājoties no ES, nonāktu līdzīgā situācijā.

Kā no Latvijas interešu viedokļa izskatās Kamerona piesauktā elastīgākā un decentralizētākā Eiropa jeb jaunais ES modelis, kas faktiski balstītos uz starpvalstu attiecībām?

Ir atbalstāms tas, ko viņš saka par Kopējā tirgus padziļināšanu, atbrīvošanos no liekas un reizēm bezjēdzīgas regulācijas, un konkurences veicināšanu. Taču, es stipri šaubos, vai ES izīršana vai globāla novājināšanās ir Latvijas interesēs. Vienmēr jāatceras, kur mēs atrodamies, un Krievijas ietekme jau šobrīd ir ļoti liela. Bez spēcīgas ES aizmugures mēs šajās attiecībās neglābjami nonākam sliktākā situācijā. Pat Lielbritānijā, runājot par izstāšanos no ES, pastāv bažas, ka tādā gadījumā pieaugtu šaubīga ārvalstu kapitāla īpatsvars, pārvēršot valsti par lielu "ārzonu". Latvijas ekonomikā jau šobrīd vērojama riskanta un nevēlama tendence - mūsu valsti par savu uzkrājumu veidošanās vietu izvēlas aizvien vairāk Krievijas izcelsmes bagātnieku. Savukārt politikā aizvien lielāku ietekmi gūst ar Krieviju saistītie politiķi, un Krievija aizvien atklātāk runā par nodomu veidot "Eirāzijas savienību" kā pretstatu ES. Vājinoties ES, šie ģeopolitiskie svāri vēl vairāk nosvārtos Krievijas virzienā.